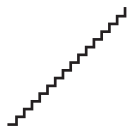

Ecorys Research and Consulting

**Strategische Milieubeoordeling
POP-2 2007-2013**

Hoofdrapport

Witteveen+Bos
van Twickelostraat 2
postbus 233
7400 AE Deventer
telefoon 0570 69 79 11
telefax 0570 69 73 44

**Strategische Milieubeoordeling
POP-2 2007-2013****Hoofdrapport**

referentie RT481-1/doea/009	projectcode RT481-1	status definitief
projectleider drs. P.T.W. Mulder	projectdirecteur drs. D.J.F. Bel	datum 18 december 2006

autorisatie goedgekeurd	naam drs. P.T.W. Mulder	paraaf
-----------------------------------	-----------------------------------	---------------

Witteveen+Bos
van Twickelostraat 2
postbus 233
7400 AE Deventer
telefoon 0570 69 79 11
telefax 0570 69 73 44

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd volgens ISO 9001 : 2000

© Witteveen+Bos
Niets uit dit bestek/drukwerk mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs b.v., noch mag het zonder een dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

INHOUDSOPGAVE	blz.
1. INLEIDING	1
1.1. Aanleiding	1
1.2. Strategische milieubeoordeling	1
1.3. Afbakening	2
1.4. Inhoud van dit milieurapport	3
2. PLATTELANDSONTWIKKELINGSPROGRAMMA 2007-2013	5
2.1. Inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2	5
2.1.1. Centrale doelstelling	5
2.1.2. Vier kerndoelen of 'assen'	5
2.1.3. Maatregelen en acties in As 1	6
2.1.4. Maatregelen en acties in As 2	8
2.1.5. Maatregelen en acties in As 3	9
2.1.6. Maatregelen en acties in As 4	10
2.2. Verband met andere relevante plannen en programma's	10
3. BELEIDSKADER	12
3.1. Doelstellingen ter bescherming van het milieu	12
3.2. Wijze waarop met de doelstellingen en andere overwegingen rekening is gehouden	13
4. HUIDIGE MILIEUSITUATIE EN DE AUTONOME ONTWIKKELINGEN	14
4.1. Natuur	14
4.2. Landschap	15
4.3. Bodem en water	15
4.4. Lucht en Klimaat	16
4.5. Culturele erfgoederen	16
4.6. Woon- en leefklimaat	16
5. MILIEUGEVOLGEN VAN HET POP2	17
5.1. De mogelijk aanzienlijke milieugevolgen	17
5.2. Samenvattend overzicht milieueffecten	19
5.3. Voorgenomen mitigerende en compenserende maatregelen	21
6. LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING	22
6.1. Redenen voor de selectie van de alternatieven	22
6.2. Wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd	22
6.3. Moeilijkheden bij het verzamelen van de vereiste informatie	22
6.4. Voorgenomen monitoringsmaatregelen	23
7. LITERATUUR	25
laatste bladzijde	25

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

Momenteel wordt het Nederlands plattelandsontwikkelingsprogramma 2007-2013 (POP-2) [lit. 4] opgesteld. Dat is een Europees subsidieprogramma, gericht op (as 1) verbetering van het concurrentievermogen van de land- en bosbouw, (as 2) verbetering van het milieu en het platteland, (as 3) verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie en (as 4) leader. Volgens de Europese verordening nr.1698/2005 moet het POP-2 worden onderworpen aan een zogenoemde 'ex ante evaluatie'. Daarvan is het doel om, als dat kan, argumenten te verzamelen om het POP-2 te verbeteren, voordat het wordt vastgesteld. In maart 2006 heeft de Europese Commissie bovendien bepaald, dat het POP-2 ook moet worden onderworpen aan een 'strategische milieubeoordeling' (SMB). Deze SMB wordt uitgevoerd als onderdeel van de ex ante evaluatie en levert daardoor vanuit milieuoverwegingen een bijdrage aan het verbeterproces.

1.2. Strategische milieubeoordeling

wettelijk kader

Deze SMB wordt uitgevoerd volgens de Europese richtlijn 2001/42/EG 'betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's' [lit. 5]. Deze richtlijn bepaalt, dat plannen en programma's, die wettelijk of bestuursrechtelijk zijn voorgeschreven en mogelijk belangrijke gevolgen kunnen hebben voor het milieu, een 'strategische milieubeoordeling' (SMB) moeten ondergaan. Het doel van een SMB is, ook al bij het maken van strategische keuzes, mogelijke milieueffecten volwaardig te laten meewegen. De resultaten van de milieubeoordeling moeten worden neergelegd in een 'milieurapport', dat samen met het ontwerpplan of programma ter inzage wordt gelegd. Het voorliggende rapport is het milieurapport.

De SMB is parallel aan het POP-2 uitgevoerd, als onderdeel van de ex ante evaluatie. Tijdens de uitvoering van het SMB was het POP-2 in een gevorderd stadium, maar nog niet klaar. De SMB is uitgevoerd aan de hand van een conceptversie van 9 november 2006. Behalve in de Europese richtlijn staan er eisen over de SMB in de 'Draft Guidelines for Ex Ante Evaluation', versie februari 2006 [lit. 6], met name Annex 2: 'Ex ante Evaluation and Strategic Environmental Assessment'.

procedure

Overeenkomstig de Europese Richtlijn 2001/42/EG heeft de SMB de volgende procedure doorlopen.

Raadpleging instanties over reikwijdte en detailniveau van het milieurapport

In oktober 2006 heeft het Regiebureau POP de voor het POP-2 relevante bestuursorganen geraadpleegd. Deze raadpleging betrof met name de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen milieurapport. Voor deze SMB was er voor gekozen om de afbakening van het milieurapport te verwoorden in een notitie 'Reikwijdte en detailniveau', [Witteveen+Bos, 12 oktober 2006]. In die notitie was aangegeven op welke onderwerpen de milieubeoordeling zich zou richten en volgens welke criteria het POP-2 zou worden beoordeeld. De volgende instanties zijn geraadpleegd:

- het ministerie van Economische zaken;
- het ministerie van Financiën;
- het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen;
- het ministerie van Verkeer en Waterstaat;
- de Unie van Waterschappen;
- de Vereniging van Nederlandse Gemeenten.

Op de notitie Reikwijdte en detailniveau is gereageerd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen [brief d.d. 30 oktober 2006]. In deze reactie werd méér invloed van de POP-2 maatregelen op de cultuurhistorische waarden verondersteld, dan in de notitie Reikwijdte en detailniveau was aangegeven. Deze reactie is meegenomen in het thans voorliggende milieurapport.

Opstellen van het milieuraapport

Op basis van de notitie Reikwijdte en detailniveau en de ontvangen reactie is dit milieuraapport opgesteld. De inhoud van het milieuraapport is voorgeschreven in de Europese SMB-richtlijn 2001/42/EG.

Terinzagelegging

Het milieuraapport wordt, samen met het POP-2 ter inzage gelegd voor inspraak en raadpleging door en van de maatschappelijke instanties instanties en het publiek.

Vaststelling van het POP-2

Het POP-2 wordt door de ministerraad vastgesteld, noodzakelijkerwijs vóórdat de SMB-procedure geheel is doorlopen. Echter, doordat de uitvoering van de SMB heeft plaatsgevonden in nauwe samenhang met de ex ante evaluatie van het POP-2, alsmede met de opstelling van het POP-2 zelf, heeft een doorwerking kunnen plaatsvinden van de conceptresultaten van de SMB in het POP-2.

Monitoring

De milieueffecten van het plan worden gemonitord conform artikel 10 van de Richtlijn 2001/42/EG.

1.3. Afbakening

groepering onderzoeksaspecten tot milieuthema's

Volgens de SMB-richtlijn 2001/42/EG, Annex 1, zijn de mogelijk aanzienlijke milieueffecten, die moeten worden onderzocht: biodiversiteit, bevolking, gezondheid voor de mens, fauna, flora, bodem, water, lucht, klimaatfactoren, materiële goederen, cultureel erfgoed, met inbegrip van architectonische en archeologisch erfgoed, landschap en de wisselwerking tussen bovengenoemde elementen. Dit zijn in totaal 14 afzonderlijke aspecten. In het POP2 zijn 24 maatregelen genoemd, waarvan één maatregel, die mogelijk vanaf 2009 zal worden ingevuld. Er bestaan tussen de afzonderlijke SMB-aspecten en POP2-maatregelen dus maar liefst $14 \times 24 = 336$ mogelijke relaties. Daarom zijn, voor het behoud van het overzicht voor de besluitvorming, de afzonderlijke SMB-milieuaspecten gegroepeerd tot zes milieuthema's: natuur, landschap, bodem en water, lucht en klimaat, cultureel erfgoed en woon- en leefklimaat. In tabel 1.1. is deze groepering weergegeven.

Tabel 1.1. Groepering SMB-milieuaspecten tot milieuthema's

SMB- milieuaspecten:	Milieuthema's:					
	natuur	landschap ¹⁾	bodem en water	lucht en klimaat	culturele erfgoederen	woon- en leefklimaat
biodiversiteit	X					
bevolking						X
menselijke gezondheid						X
fauna	X					
flora	X					
bodem			X			
water			X			
lucht				X		
klimaatfactoren				X		
materiële goederen						X
cultureel erfgoed					X	
architectonisch erfgoed					X	
archeologisch erfgoed					X	
landschap		X				

1) met inbegrip van geomorfologische en cultuurhistorische structuren.

relaties maatregelen en mogelijke effecten

In het POP-2 worden 25 maatregelen genoemd. In hoofdstuk 2 worden deze gepresenteerd. Van deze maatregelen zijn de doelstellingen aangegeven met de daarbij voorziene acties (ingrepen). Om een beeld te krijgen van welke maatregelen op welke milieuthema's kunnen ingrijpen, is een 'Overzicht relaties maatregelen en effecten' (tabel 1.2.) opgesteld. Deze tabel is gebaseerd op literatuuronderzoek, expert judgement en op de ontvangen reactie van OCW. In dit milieurapport wordt nagegaan of deze milieueffecten inderdaad kunnen optreden en hoe omvangrijk ze bij benadering kunnen zijn. De tabel is als volgt te lezen:

- indien het mogelijk is, dat een maatregel een milieueffect heeft (positief òf negatief), is dat aangegeven met een 'X'. Waar geen effecten worden verwacht, is geen 'X' aangegeven;
- indien dat mogelijke milieueffect tussen haakjes (X) staat, dan gaat het om een 'ondersteunende maatregel'¹;
- bij maatregel 213 (betalingen in het kader van Natura 2000 en de KRW) is 'pm' ingevuld, omdat deze maatregel vooralsnog niet wordt ingevuld.

1.4. Inhoud van dit milieurapport

De inhoud van dit milieurapport komt geheel overeen met de eisen die de Europese richtlijn 2001/42/EG aan een strategische milieubeoordeling stelt:

- na deze inleiding staan in hoofdstuk 2 de belangrijkste doelstellingen van het POP-2 en het verband tussen het POP-2 en andere plannen;
- in hoofdstuk 3 volgen de belangrijkste internationale en nationale doelstellingen die het milieu moeten beschermen. Ook staan in hoofdstuk 3 de doelstellingen en andere milieuoverwegingen, waarmee in het POP-2 rekening is gehouden;
- hoofdstuk 4 beschrijft de bestaande situatie van het milieu, met zijn milieuproblemen (uiteraard alleen voor zover dat van belang is voor dit POP-2) en de mogelijke ontwikkelingen als het POP2 niet wordt uitgevoerd (de zogenoemde autonome ontwikkelingen). Speciale aandacht is voor de gebieden waarvoor de gevolgen aanzienlijk kunnen zijn, vooral voor de zogenoemde Natura 2000-gebieden;
- in hoofdstuk 5 staan de belangrijkste milieueffecten van de POP-2-maatregelen, gegroepeerd in de eerder genoemde zes milieuthema's: natuur, landschap, bodem en water, lucht en klimaat, culturele erfgoederen en woon- en leefklimaat;
- hoofdstuk 6 tenslotte schetst de wijze waarop het onderzoek is uitgevoerd en de moeilijkheden die daarbij zijn ondervonden. Ook staat hoofdstuk 6 een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen.

---

¹ Onder een 'ondersteunende maatregel' wordt verstaan een maatregel die op zich geen milieueffecten heeft, maar die een maatregel die dat wèl heeft, ondersteunt. Bijvoorbeeld maatregelen in de organisatorische of faciliterende sfeer.

Tabel 1.2. Overzicht mogelijke milieueffecten van de POP-2 maatregelen

Nr.	Maatregel						Woon- en leefklimaat
		Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	
111	Beroepsopleiding en voorlichting	(X)		(X)	(X)		(X)
114	Gebruik adviesdiensten	(X)		(X)	(X)		(X)
121	Modernisering landbouwbedrijven	X		X	X		X
123	Verhoging toegevoegde waarde land/bosbouwproducten			X			
124	Samenwerking bij innovatie	(X)		(X)	(X)		
125	Infrastructuur voor de ontwikkeling / aanpassing van land- en bosbouw	X	X	X	X	X	
132	Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	X	X	X	X		X
133	Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.	(X)	(X)	(X)	(X)		(X)
212	Betalingen aan boeren in handicapgebieden	X	X	X	X	X	
213	Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW:	pm		pm			
214	Agro-milieubetalingen	X	X	X	X	X	X
216	Ondersteuning van niet-productieve investeringen	X	X	X		X	
221	Eerste bebossing van landbouwgrond	X	X	X	X		X
311	Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten	X	X	X	X	X	X
312	Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen	X	X	X	X	X	X
313	Bevordering toeristische activiteiten		X			X	X
321	Basisvoorzieningen voor de plattelands economie en –bevolking						
322	Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling		X		X	X	X
323	Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed	X	X	X		X	X
341	Verwerving vakkundigheid, dynamisering en uitvoering						
411 /2/3	Maatregelen	Leader-maatregelen kunnen zowel positieve als negatieve milieueffecten hebben. Het zijn maatregelen, die overeenkomen met de doelstellingen van de assen 1, 2 en 3 en die vanuit de lokale niveaus worden geïnitieerd.					
421	Uitvoering transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten						
431	Beheer plaatselijke ontwikkelingsstrategieën						

2. PLATTELANDSONTWIKKELINGSPROGRAMMA 2007-2013

Dit hoofdstuk schetst, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt a, *'de inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2 en het verband met andere, relevante plannen en programma's'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage I van deze SMB.

2.1. Inhoud en de belangrijkste doelstellingen van het POP-2

2.1.1. Centrale doelstelling

De belangrijkste keuzes over de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor de plattelandsontwikkeling 2007-2013 worden beschreven in de Nationale Plattelandsstrategie (NPS) [lit. 3]. Deze NPS is richtinggevend voor de inhoud van het POP-2, zoals artikel 11 van de Plattelandsverordening voorschrijft. In de NPS en het POP-2 wordt gezocht naar een zo groot mogelijke afstemming tussen het Europese en het Nederlandse plattelandsbeleid.

Versterking van innovatie en ondernemerschap zijn in de NPS centrale begrippen. Ook duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel. Het POP zal onder andere worden ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaatverandering te helpen bereiken. Het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 is een kerndoelstelling van het natuurbeleid. Daar waar boeren de beheerders zijn in Natura 2000 gebieden, worden ze gestimuleerd om op een natuurvriendelijke wijze landbouw te bedrijven. De opgaven die volgen uit de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water worden gekoppeld aan de maatregelen die in de NPS en het POP-2 worden beschreven.

In het NPS wordt de centrale doelstelling van het POP-2 als volgt omschreven: *'Centraal in het Nederlandse POP zal staan een integrale (agrarische) transformatieopgave. Innovatie en structuurversterkende maatregelen zullen daarbij zoveel mogelijk hand in hand gaan met de belangrijke opgaven om de milieudruk vanuit de land- en tuinbouw verder te verminderen en onder meer te voldoen aan de verplichtingen uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water. Het spreekt vanzelf, dat alleen een duurzame ontwikkeling toekomstbestendig is. Nederland streeft naar een goed evenwicht tussen kwaliteit van natuur en landschap enerzijds en het gebruik daarvan voor wonen, recreatie, gezondheid en persoonlijk welbevinden anderzijds'*.

2.1.2. Vier kerndoelen of 'assen'

Het POP2 is gebaseerd op de huidige situatie op het Nederlandse platteland, de trends voor de toekomstige ontwikkelingen en het EU- en Nederlandse plattelandsbeleid. In het programma worden, in het verlengde van de internationale afspraken, vier kerndoelen of 'assen' onderscheiden:

- as 1: Versterking van het concurrentievermogen van de land- bosbouwsector;
- as 2: Verbetering van het milieu en het platteland;
- as 3: De leefkwaliteit op het platteland en diversificatie van de plattelandseconomie;
- as 4: Uitvoering van de Leader-aanpak.

De middelen in As 1 zijn bestemd voor de bevordering van een sterke en dynamische agrovoedingssector en zullen met name gaan naar prioriteiten als kennisoverdracht, modernisering, innovatie en kwaliteit in de voedingsketen en prioritaire sectoren voor investeringen in fysiek en menselijk kapitaal. Met de maatregelen in deze as wil Nederland bijdragen aan:

- het verbeteren van de fysieke uitrusting en de ruimtelijke structuur van de landbouw;
- het beter voldoen aan maatschappelijke randvoorwaarden op het gebied van milieu, waterbeheer, voedselkwaliteit, diergezondheid en dierenwelzijn;
- het versterken van ondernemerschap en in het bijzonder van het innovatief vermogen van landbouwers en het Nederlandse agrocluster in het algemeen;
- het vergroten van de kwaliteit van de producten en productieprocessen.

De middelen in As 2 worden ingezet voor drie communautaire prioriteiten: biodiversiteit, water en klimaat. Het doel van de maatregelen in As 2 is verhoging van duurzaam gebruik van landbouwgrond. Beheerders van landbouwgrond worden gestimuleerd om hun land dusdanig te beheren dat natuur, milieu, landschap en klimaat er baat bij hebben. De maatregelen moeten bijdragen aan 1) het realiseren van het Natura-2000 netwerk en aan het toeroepen van een halt aan de achteruitgang van de biodiversiteit in 2010 (Göteborg-doelstelling), aan 2) de doelstellingen over het waterbeleid (Richtlijn 2000/60/EG) en aan 3) afremming van de klimaatverandering (protocol van Kyoto). Met de maatregelen in deze as wil Nederland bijdragen aan:

- het stoppen van de achteruitgang van de biodiversiteit, gekoppeld aan de landbouw. De EU-financiering is met name van belang voor de (internationaal belangrijke) weidevogels, ganzen en smienten;
- verbetering van de milieu- en watercondities voor de natuurdoelen;
- behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen;
- een bijdrage aan het klimaat.

Een belangrijke doelstelling van As 3 is verdere diversificatie van de plattelandseconomie, naast investeren in een kwalitatief goed woon-, werk- en leefmilieu en (een goede toegankelijkheid van) voldoende voorzieningen op het platteland. De middelen in As 3 worden met name hieraan ten dienste gesteld. De maatregelen hebben vooral tot doel de bevordering van de capaciteitsopbouw, het verwerven van vak-kundigheid en de ontwikkeling van lokale strategieën. Ze helpen ervoor te zorgen dat het platteland voor de volgende generaties aantrekkelijk blijft. Met de maatregelen in deze as zet Nederland in op:

- diversificatie van de plattelandseconomie;
- verbetering van de leefbaarheid op het platteland;
- opleiding, verwerving van vakkundigheid en dynamisering, voor zover dat de vorige twee sets maatregelen ondersteunt.

De middelen in As 4 staan ten dienste van de prioriteiten van de assen 1, 2 en 3, maar zijn tevens, in horizontaal opzicht, van groot belang voor de verbetering van het bestuur en de mobilisatie van het reeds in de plattelandsgebieden aanwezige ontwikkelingspotentieel. Met de maatregelen in deze as worden de volgende strategische doelen nagestreefd:

- combinatie van verschillende economische sectoren voor een integrale aanpak van de plattelandsproblemen;
- het goed gebruiken van de specifieke kwaliteiten en mogelijkheden van gebieden;
- het steunen van lokale actoren die zich hebben verenigd in samenwerkingsverbanden.

2.1.3. Maatregelen en acties in As 1

De maatregelen in As 1 zijn gegroepeerd rond drie thema's: vergroting van het menselijk potentieel, van het fysieke potentiële en verhoging van de kwaliteit van de landbouwproducten en productiemethoden. De volgende maatregelen en acties worden onderscheiden.

111: Beroepsopleiding en voorlichting. Ondersteuning van kennisvergaring, op maat gesneden consulten, uitvoeren van demonstratieprojecten, stimuleren van praktijknetwerken.

114: Gebruik adviesdiensten. Het verstrekken van adviezen over de wijze waarop de ondernemer zijn landbouwbedrijf kan ontwikkelen in de richting die voor dat bedrijf het beste perspectief biedt.

121: Modernisering landbouwbedrijven. Het stimuleren van investeringen in verbeteringen en vernieuwingen in de onderneming, gericht op het verhogen van de efficiëntie van de productie, het produceren van nieuwe of betere producten en/of het verhogen van de kwaliteit en de duurzaamheid van productieprocessen en producten, door:

a) het versterken van de vitaliteit van de land- en tuinbouw door het ondersteunen van investeringen door jonge landbouwers. Die hebben vaak onvoldoende financiële mogelijkheden om hun onderneming duurzaam en vitaal te houden;

b) het ondersteunen van verdergaande verduurzaming van de land- en tuinbouw. Hierbij kan het gaan om het verlagen van emissies (nutriënten, ammoniak, broeikasgassen en gewasbeschermingsmiddelen), het verhogen van de kwaliteit van van bij-, rest en afvalproducten, het doelmatiger inzetten van middelen, machines en menskracht, het verbeteren van het dierenwelzijn, diergezondheid en voedselveiligheid, het verbeteren van de arbeidsomstandigheden, het in stand houden van de agrobiodiversiteit. en het benutten van functionele agrobiodiversiteit om andere doelen uit het milieubeleid te realiseren. Veelal gaat het om investeringen in gebouwen en machines. Bij de glastuinbouw worden genoemd risicovolle innovatieve technieken en concepten gericht op energiebesparing / nuttig hergebruik van energie, CO₂ reductie. Voor de veehouderij worden genoemd duurzamere productiewijzen ter verlaging van emissies (nutriënten, broeikasgassen, ammoniak, geur, fijn stof) naar het milieu (bodem, water, lucht) alsmede nuttig hergebruik van mest voor energieopwekking.

123: Verhogen toegevoegde waarde van land- en bosbouwproducten. Ondersteunen van materiële investeringen, zoals de bouw, verwerving, verbetering of inrichting van onroerende goederen, de aankoop of lease van machines en apparatuur. Daarnaast ondersteuning van immateriële investeringen, bijvoorbeeld de ontwikkeling van nieuwe machines of apparatuur, de ontwikkeling van processen, procédés, technologieën, marketingconcepten, product-marktcombinaties en andere innovaties en algemene kosten.

124: Samenwerking bij innovatie. Ondersteuning samenwerkingsprojecten die gericht zijn op product-, proces- en systeeminnovaties in de landbouw-, voedsel- of bosbouwsector.

125: Infrastructuur voor ontwikkeling/aanpassing land- en bosbouw. Acties kunnen zijn gericht op verbetering van:

- de ligging van kavels ten opzichte van elkaar,
- de toegankelijkheid van kavels en percelen;
- verbetering van landbouwgronden;
- verbetering van de energievoorziening voor de landbouw;
- verbetering van het waterbeheer.

Subsidiabel zijn proceskosten, kosten van het ruilproces en kosten van technische maatregelen, zoals de kosten om nieuw gevormde kavels na ruiling weer bewerkbaar te maken, het dempen en graven van grenssloten, lichte egalisaties, aanpassingen van drainage, het ontsluiten van kavels, de aanleg/aanpassing van andere infrastructuur, de kosten van inpassingsmaatregelen (zoals het aanbrengen van compenserende beplantingen en aanpassingen in de wegen- en padenstructuur).

Voor een goed begrip van maatregel 125 wordt het volgende opgemerkt:

- maatregel 125 is een as 1 maatregel (dus gericht op verbetering van het concurrentievermogen van de landbouw), die echter nooit geïsoleerd wordt uitgevoerd. Maatregel 125 past altijd een het bredere kader van het omgevingsbeleid. Het omgevingsbeleid is gericht op duurzaamheid en op toepassing van het voorzorgbeginsel (een project wordt niet uitgevoerd als de milieueffecten niet duidelijk zijn). Nederland streeft, uit een oogpunt van doelmatigheid, naar integrale projecten, waarbinnen zo veel mogelijk doelen binnen een samenhangend pakket van maatregelen worden gerealiseerd. Die doelen kunnen liggen op het vlak van verbetering van de milieu- en natuurkwaliteit (Natura 2000), van de waterkwaliteit, het waterbergend vermogen (KRW) of van de leefbaarheid op het platteland. Die integrale projecten worden veelal geïnitieerd vanuit andere programmakaders, liggen veelal op gebiedsniveau en verschillen dan ook van geval tot geval;
- maatregel 125 omvat in beginsel kleinschalige, veelal mitigerende ingrepen en inpassingsmaatregelen, in de context van perceelruil. Het gaat om ingrepen zoals het weer bereikbaar maken van percelen, het herstellen van houtwallen, lokale drainage, alles binnen het grotere kader van de integrale projecten.
- de effecten van maatregel 125 sec kunnen voor natuur en milieu in eerste instantie soms negatief, soms positief uitpakken. Altijd geldt echter, dat moet worden voldaan aan de regelgeving op het gebied van de landbouw, natuur, water, mest etcetera. De ingrepen kunnen in beginsel dan ook formeel niet negatief zijn;

- maatregel 125 is in hoge mate bedoeld om binnen die grotere kaders/bredere context ook de kleinschaliger ingrepen te kunnen begeleiden en sturen. Zonder maatregel 125 zouden er autonome ontwikkelingen kunnen plaatsvinden, waarvan de effecten erg negatief zouden kunnen zijn, zeker aanzienlijk negatiever dan de effecten van maatregel 125 zouden kunnen zijn.

132: Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen. Verstrekken van subsidies aan landbouwers om deel te blijven nemen aan een kwaliteitssysteem (i.c. biologische landbouw).

133: Activiteiten op gebied van voorlichting en afzetbevordering. Subsidiëren van activiteiten van producentenverenigingen, die betrekking hebben op producten die vallen onder een Europees of een nationaal erkend voedselkwaliteitsschema.

2.1.4. Maatregelen en acties in As 2

In As 2 gaat het om het invullen van de maatschappelijke vraag naar behoud en versterking van waardevolle cultuurlandschappen, behoud van biodiversiteit, gekoppeld aan Nederlandse landbouwgebieden en het agrarische cultuurlandschap en om het scheppen van de juiste (onder andere water- en milieu)condities voor de Natura-2000 gebieden. As 2 onderscheidt de volgende maatregelen en acties:

212: Betalingen aan boeren in handicapgebieden. Doelstelling van de maatregel is te voorkomen dat landbouwers wegtrekken uit gebieden met natuurlijke handicaps, waar landbouwers nodig zijn om het landschap te behouden. Het betreft probleemgebieden, zoals gebieden met overstromingen, reliëf, hellingen, afwijkende grondwaterstanden, sterke kwel, verkaveling en kleinschaligheid (landschapselementen, recreatie). Agrariërs in de betreffende (aangewezen) gebieden kunnen een bijdrage per hectare per jaar ontvangen.

213: Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW. (Deze maatregel wordt vooralsnog niet ingevuld. KRW- betalingen komen op zijn vroegst in 2009, afhankelijk van de inhoud van de richtlijnen, de aangewezen stroomgebiedsplannen en de mogelijkheden van het POP).

214: Agro-milieubetalingen. Landbouwers worden gestimuleerd om agrarische productiemethoden te introduceren of te continueren, verenigbaar met behoud en verbetering van het milieu, het landschap, de natuurlijke hulpbronnen, genetische diversiteit boven de relevante wettelijke standaarden. Subsidies worden verstrekt voor beheer van landbouwgrond voor behoud en de ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden en biodiversiteit. Het gaat om stimulering van activiteiten zoals beweiding, maaien, slootkantbeheer, randenbeheer, ecologisch onderhoud van landschapselementen, extra vermindering van vermisting en vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

216: Ondersteuning van niet-productieve investeringen. Onder deze maatregel worden twee soorten van investeringen gefinancierd:

- a) investeringen die gekoppeld zijn aan het afsluiten van een agromilieuverbintenis;
- b) investeringen op landbouwgrond die gekoppeld zijn aan (andere) agromilieudoelstellingen.

ad a) Het verstrekken van inrichtingssubsidies, gekoppeld aan agromilieuverbintenissen, bestemd voor het opstellen van een inrichtingsplan, maatregelen voor herstel of aanleg van landschappelijke elementen, maatregelen, gericht op wijziging van de waterhuishouding, grondverzet, het plaatsen van een raster, afvoer van grond en overige maatregelen, noodzakelijk in verband met de betreffende inrichting.

ad b) Het verstrekken van inrichtingssubsidies voor maatregelen gericht op het bestrijden van verdroging van natuurgebieden (Natura 2000 en overig EHS) en bestemd voor het opstellen van een verdrogingsbestrijdingsplan, hydrologische maatregelen die ervoor zorgen dat water langer in gebieden wordt vastgehouden en de waterpeilen in de waterlopen en de omgeving daarvan worden verhoogd (zoals slootboderverhoging, herprofilering en/of verleggen van watergangen, aanleg van stuwen, dempen van sloten, et cetera), investeringen verbonden aan het aanbieden van ruil- of compensatiegronden

voor te vernatten kavels (waardevermindering van de grond), meerkosten verbonden aan het verplaatsen van bedrijven uit te vernatten gebieden.

221: Eerste bebossing van landbouwgrond. Het verstrekken van een éénmalige bijdrage voor de aanleg van bos op landbouwgrond. Daarnaast wordt maximaal vijf jaar een onderhoudsbijdrage verleend.

2.1.5. Maatregelen en acties in As 3

In As 3 gaat het om drie thema's: diversificatie plattelandseconomie, verbetering van de leefkwaliteit op het platteland en opleiding, verwerving vakkundigheid en dynamisering. De volgende maatregelen en acties worden onderscheiden.

311: Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Gesubsidiëerd worden:

- a) projecten gericht op investeringen in diversificatie in niet-agrarische activiteiten, inclusief investeringen die uitbreiding of professionalisering van diversificatie op agrarische bedrijven tot doel hebben. Soorten van diversificatie zijn zorgverlening, kinderopvang, dag- en verblijfsrecreatie, huisverkoop, ambachtelijke activiteiten, en andere vormen van diversificatieactiviteiten zoals energieproductie, voorlichting, educatie, training, een combinatie van diversificatie activiteiten, of innovatieve vormen van diversificatie die inpasbaar zijn in het platteland;
- b) projecten gericht op stimulering van samenwerking tussen landbouwbedrijven en micro-ondernemingen, zorginstellingen, toerisme e.a.;
- c) introductie van nieuwe informatietechnologie gericht op diversificatie en;
- d) projecten gericht op ketenontwikkeling, promotie en marketing van niet-agrarische activiteiten.

312: Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen. Doel van de maatregel is de oprichting van nieuwe of de ontwikkeling van bestaande economische bedrijvigheid, niet zijnde landbouwbedrijvigheid, op het platteland met het doel ondernemerschap te bevorderen en het economisch weefsel te ontwikkelen. In deze maatregel gaat het om ondersteuning van a) projecten gericht op investeringen voor het oprichten van nieuwe ondernemingen en het ontwikkelen van bestaande ondernemingen, inclusief het bevorderen van ondernemerschap als onderdeel van het project;

- b) projecten voor het stimuleren en ontwikkelen van samenwerkingsverbanden tussen micro-ondernemingen onderling en tussen micro-ondernemingen en andere actoren;
- c) projecten gericht op verbetering van de toegang tot ICT-voorzieningen gericht op de ontwikkeling van micro-ondernemingen;
- d) projecten gericht op marketing- en promotie van producten of diensten inclusief de publiciteit, ontwikkeling van websites, deelname aan beurzen om nieuwe producten en diensten in de markt te zetten indien dit onderdeel uitmaakt van het project gericht op het ontwikkelen van micro-ondernemingen.

Gesubsidiëerd worden de kosten voor het opstellen van (ondernemings)plannen gericht op het oprichten, versterken en ontwikkelen van micro-ondernemingen alsmede de kosten voor het organiseren en uitvoeren daarvan. Hieronder vallen kosten voor het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden, kosten voor de uitvoering van plannen van samenwerkingsverbanden, investeringskosten om gebouwen geschikt te maken voor bedrijfshuisvesting (met inpassing in het landschap), subsidiëring van investeringskosten in nieuwbouw, uitbreiding, verbetering van bedrijfspanden, machines, investeringen in toegang tot ICT-voorzieningen, marketing en promotiekosten.

313: Bevordering toeristische activiteiten. Steun wordt verleend aan activiteiten, gericht op de ontwikkeling van kleinschalige infrastructuur en voorzieningen (zoals informatiecentra en bewegwijzering), recreatieve infrastructuur (zoals fiets-, wandel of ruitpaden), ontwikkeling en/of marketing toeristische diensten.

321: Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking. Steun wordt verleend aan het realiseren van infrastructurele basisvoorzieningen voor behoud en versterking van de sociale vitaliteit, waaronder:

- dorpshuizen, multifunctionele centra, kulturhusen, bibliotheken;
- woon-zorg-zones;
- toegang en toegankelijkheid van sociaal-medische voorzieningen en voorzieningen voor eerstelijns gezondheidszorg, bancaire diensten, diensten op het gebied van toeleiding naar de arbeidsmarkt;
- uitvoering culturele en vrijetijdsactiviteiten;
- breedtesport en welzijnsvoorzieningen en gezondheidsvoorzieningen.

322: Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling. Gesubsidieerd worden investeringen in bebouwing, infrastructuur, groene en blauwe structuren, kleinschalige bedrijfslocaties, kosten van bedrijfsverplaatsingen, planontwikkeling en promotie.

323: Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed. Steun wordt verleend aan beschermings- en beheersplannen met betrekking tot Natura-2000 gebieden en andere gebieden met hoge natuurwaarden, acties om het milieubewustzijn te vergroten, investeringen in het kader van onderhoud, herstel en opwaardering van het natuurlijk erfgoed, investeringen in gebieden met hoge natuurwaarden, studies en investeringen in het kader van onderhoud, restauratie en opwaardering van het culturele erfgoed.

341: Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering. Steun wordt verleend aan studies over het betrokken gebied, acties om voorlichting te geven over het gebied en over de plaatselijke ontwikkelingsstrategie, opleiding van personeel ten behoeve van de opstelling en uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie, dynamiseringsacties en opleiding van personeel daarvoor, uitvoering van een plaatselijke ontwikkelingsstrategie.

2.1.6. Maatregelen en acties in As 4

Met de maatregelen en acties in As 4 wil men bijdragen aan de realisering doelstellingen assen 1, 2 en 3 en aan realisering van de (horizontale) doelstellingen ‘verbeteren bestuurlijk draagvlak / bestuurlijke vernieuwing’ en ‘mobiliseren van het endogeen ontwikkelingspotentiël’, door inzet van gebiedsgerichte plaatselijke ontwikkelingsstrategieën, plaatselijke publiek-privaat partnerschappen, aanpak en beslissingsbevoegdheid bij plaatselijke groep, multisectorale opzet van de strategieën, uitvoering innovatieve benaderingen, uitvoering van samenwerkingsprojecten en vorming van netwerken van plaatselijke partnerschappen. De volgende maatregelen worden onderscheiden.

411/412/413: Maatregelen. Ondersteuning van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën om doelstelling assen 1, 2 en 3 te realiseren, van de uitvoering van samenwerkingsprojecten en van het beheer van plaatselijke groepen

421: Uitvoering van samenwerkingsprojecten. Uitwisseling van ‘goede praktijken’ en totstandkoming van samenwerkingsverbanden.

431: Uitvoeren plaatselijke ontwikkelingsstrategieën. Verbetering van de competenties om de implementatie van Leader mogelijk te maken.

2.2. Verband met andere relevante plannen en programma’s

context

De in de vorige paragraaf genoemde Nederlandse ‘assen’ in de plattelandsontwikkeling zijn gebaseerd op de Europese verordening nr. 1698/2005 van de Raad. Volgens die verordening – zelf weer gebaseerd op de conclusies van de Raad van Thessaloniki “*Goede economische prestaties moeten samengaan met een duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen*” – worden drie assen of kerndoelen onderscheiden:

- versterking van de concurrentiekracht van de land- en bosbouw door ondersteuning van herstructurering, ontwikkeling en innovatie;

- verbetering van het milieu en het platteland door ondersteuning van landbeheer;
- verhoging van de levenskwaliteit op het platteland en het bevorderen van diversificatie van de economische bedrijvigheid.

De vierde as, de Leader, is gericht op een bottom-up benadering van de plattelandsontwikkeling.

samenhang met andere programma's

De integrale Nederlandse plattelandsstrategie is dus meeromvattend dan alleen de ontwikkeling van de landbouw. Kern van het begrip duurzame ontwikkeling is dat people, profit en planet in samenhang worden behandeld. In aansluiting op de Europese regels gaat het ook om de verbetering van natuur, landschap, natuur, bodem en water, lucht en klimaat, cultureel erfgoed en woon- en leefklimaat. Deze thema's zijn ook in het POP-2 aan de orde. Of de doelen in deze strategie worden gehaald, is echter van meer factoren afhankelijk dan van de financiële steun vanuit het POP. Het budget dat vanuit Europa voor cofinanciering van het Nederlandse plattelandsbeleid beschikbaar komt, bedraagt circa 6 à 7 % van het totaal in Nederland voor het platteland beschikbare budget, dat voor de komende planperiode in totaal meer dan 6 miljard euro bedraagt. Daarvan wordt via het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) meer dan 3 miljard euro aan nationale middelen ingezet. Daar komen nog provinciale middelen bij alsmede nationale middelen buiten het ILG.

3. BELEIDSKADER

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt e, de 'op internationaal, communautair of nationaal niveau vastgestelde doelstellingen ter bescherming van het milieu, welke relevant zijn voor het plan of programma', alsook de wijze waarop met de doelstellingen en andere milieuoverwegingen rekening is gehouden bij de voorbereiding van het plan of programma'.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage II van deze SMB.

3.1. Doelstellingen ter bescherming van het milieu

De internationale, communautaire en nationale doelstellingen zijn geïnterpreteerd (bijlage II) voor de verschillende milieuthema's. Dit randvoorwaardelijk beleidskader vormt de context voor de beoordeling van de POP-maatregelen en biedt de (internationale) de randvoorwaarden waaraan de voorgenomen maatregelen uit het POP2 moeten voldoen. De navolgende tabel bevat de belangrijkste randvoorwaarden die zijn aangetroffen.

Tabel 3.1. Samenvatting randvoorwaarden

beleid of wet	randvoorwaarden
ruimtelijke ordening	
Nota Ruimte (min VROM, 2004)	<ul style="list-style-type: none"> - een economische vitale grondgebonden landbouw is noodzakelijk voor het beheer en grondgebruik in het landelijk gebied - het Rijk stimuleert de transitie naar een duurzame en vitale landbouw, het Rijk legt prioriteit bij goed functionerende greenports - gestapelde milieuproblematiek en intensieve veehouderij op de zandgronden vraagt specifieke aandacht (zie ook Reconstructiewet)
agraris	
Nitraatrichtlijn (EU, 1991)	<ul style="list-style-type: none"> - nitraatconcentratie in het grondwater maximaal 50 mg/l; geldt voor heel Nederland (3e actieprogramma nitraat). Dat wordt bereikt met een stelsel van steeds verder aan te scherpen gebruiksnormen. En er wordt een evenwichtsbemesting voor fosfaat bereikt in 2015. - maximale stikstofuitgifte uit dierlijke mest: 170 kg/ha
Wet Ammoniak en Veehouderij (min LNV, min VROM, 2002)	<ul style="list-style-type: none"> - alleen huisvestingen (dierverblijven) waarvan de emissiefactor lager is dan de maximale emissiewaarden mogen toegepast worden - aanvullend zoneringsbeleid geldt voor bedrijven in kwetsbare gebieden en in een zone van 250 m er omheen
Reconstructiewet Concentratiegebieden (min LNV, min VROM, 2002)	De reconstructiewet schrijft voor dat er Reconstructieplannen worden opgesteld. Een belangrijk instrument in de Reconstructieplannen is de ruimtelijke zoning: landbouwontwikkeling, extensivering en verweving (ontmenging van elkaar belemmerende functies)
natuur en biodiversiteit	
Vogelrichtlijn (EU, 1979)	Bij plannen of projecten die ernstige gevolgen zouden kunnen hebben voor dergelijke gebieden vindt een strenge toetsing plaats, voordat toestemming wordt verleend.
Habitatrichtlijn (EU, 1992)	Nederland heeft inmiddels 76 gebieden als zodanig bij de Europese commissie aangemeld. Plannen of projecten met mogelijk ingrijpende gevolgen voor zo'n gebied worden streng beoordeeld.
Natuurbeschermingswet (Min LNV, 1998)	Bescherming tegen aantasting van de wezenlijke kenmerken van natuurmonumenten (bijvoorbeeld door verontreiniging, verdroging, verstoring of het in het algemeen toebrengen aan schade)
Flora en faunawet (Min LNV, 2002)	In het kader van de Flora- en faunawet geldt dat een ingreep niet mag leiden tot aantasting van het duurzaam voortbestaan van de aanwezige populatie(s) van de betreffende soort(en).
landschap en cultuurhistorie	
Verdrag van Malta (EU, 1992)	Daar waar behoud in situ niet mogelijk is, betalen de bodemverstoorders het archeologisch onderzoek en mogelijke opgravingen
Nota Belvédère (Min OC en W, 1999)	<ul style="list-style-type: none"> - de cultuurhistorische identiteit geeft richting aan de inrichting van de ruimte, het rijksbeleid zal daarvoor goede voorwaarden scheppen; - het erkennen en herkenbaar houden van cultuurhistorische identiteit in zowel het stedelijke

	als landelijke gebied, als kwaliteit en uitgangspunt voor verdere ontwikkelingen. Dit vindt plaats op grond van streek- en bestemmingsplannen.
water	
Kaderrichtlijn Water (EU, 2000), inclusief grondwaterrichtlijn	<ul style="list-style-type: none"> - behoud en herstel van de ecologische en chemische toestand van wateren; - behoud en herstel van de voorraad grondwater; - standstill en reductie van zuiveringsinspanningen voor drinkwaterbereiding; - samenwerking tussen landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden, waterschappen en (regionale directies van) Rijkswaterstaat en publieke participatie in het planvormingsproces; - van belang is implementatie en borging van de wateropgave in streek- en bestemmingsplannen en in waterplannen van alle overheden; - afstemming met ondermeer zwemwaterrichtlijn, drinkwaterrichtlijn, bestrijdingsmiddelenrichtlijn, Vogel- en Habitatrichtlijnen;
Vierde Nota waterhuishouding (Min Verkeer en Waterstaat, 1998)	<ul style="list-style-type: none"> - ontwikkeling van een duurzaam watersysteem dat relatief weinig onderhoud kost; - reguleren van menselijk gebruik om effecten op natuur en milieu te minimaliseren; - nastreven van doelen door een integrale aanpak; - voorzetting functies van het watersysteem conform NW3.
Waterbeleid 21 ^e eeuw (Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen, 2000)	De hoofddoelstelling van het waterbeleid is het op orde brengen van de watersystemen. Hoofddoelen daarbij zijn het waarborgen van het veiligheidsniveau voor overstromingen en het verminderen van wateroverlast. De waterstoets speelt hierin een belangrijke rol.
bodem	
Wet bodembescherming (min VROM, 1986)	De Wbb gaat alleen over de chemische bodemkwaliteit. Normen voor de fysische en biologische bodemkwaliteit worden in andere regelgeving gesteld (onder andere Meststoffenwet), waarbij dit vaak gekoppeld wordt aan de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater.
lucht	
Nederlandse Emissierichtlijn (NeR)	Voor een aantal bedrijfstakken, waaronder de landbouw, staan in de NeR bijzondere regelingen opgenomen. Hierin staan specifieke eisen voor deze bedrijfstakken vermeld. Vaak staan er alleen specifieke eisen ten aanzien van de voor de betreffende bedrijfstak relevante luchtverontreinigende componenten vermeld. Voor de overige componenten blijven de algemene emissie-eisen van kracht.

3.2. Wijze waarop met de doelstellingen en andere overwegingen rekening is gehouden

De hoofdlijnen van het Nederlandse plattelandsbeleid in brede zin zijn door kabinet en Kamer in 2004 vastgesteld in de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland'. In 2005 heeft de regering de visienota 'Kiezen voor Landbouw' [lit. 1] uitgebracht, met het oog op de ontwikkelingen in de toekomst. In augustus 2006 verscheen de nota 'Nederlandse Plattelandsstrategie' [lit. 3], waarin de prioriteiten voor de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling voor de periode 2007-2013 zijn beschreven. Deze nota is richtinggevend voor het POP-2. Bij de voorbereiding van het POP-2 zijn de genoemde nota's in acht genomen.

Zoals al eerder uiteengezet, is duurzame ontwikkeling een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid, zoals dat in de genoemde nota's is weergegeven. Het POP zal dan ook onder andere worden ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaatverandering te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet van maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

Daarnaast zal Nederland '.....geen activiteiten ondersteunen, die niet voldoen aan de (communautaire) minimumnormen'. 'Nederland zal er naar streven om vooral activiteiten te ondersteunen die voor milieu en natuur een hoger ambitieniveau hebben dan de verplichte minimumnormen vastgelegd in wetten regelgeving' [lit. 3, pag 24]. Ook in As 3 kunnen verschillende maatregelen een bijdrage leveren aan water- en klimaatdoelen.

4. HUIDIGE MILIEUSITUATIE EN DE AUTONOME ONTWIKKELINGEN

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt b, *'de relevante aspecten van de bestaande situatie van het milieu en de mogelijke ontwikkelingen daarvan als het plan of programma niet wordt uitgevoerd'*. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt c, *'de milieukeurmerken van gebieden waarvoor de gevolgen aanzienlijk kunnen zijn'*. Tenslotte volgt, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt d, *'alle bestaande milieuproblemen die relevant zijn voor het plan of programma, met inbegrip van met name milieuproblemen in gebieden die vanuit milieuoogpunt van bijzonder belang zijn, zoals gebieden die op grond van de Richtlijnen 79/409 en 92/43 zijn aange- wezen'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage III van deze SMB.

4.1. Natuur

biodiversiteit

De biodiversiteit in Nederland is voor een belangrijk deel gekoppeld aan Nederlandse landbouwgebieden, want een groot deel van de bedreigde soorten heeft zijn leefomgeving in de verschillende agrarische cultuurlandschappen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Vooral de laatste jaren gaat het met een aantal van deze soorten, zoals de weidevogels, slecht [Natuurbalans 2006]. De inspanningen zoals die de afgelopen jaren zijn verricht door terreinbeheerders, boeren en vrijwilligers hebben tot dusverre nog niet de gewenste resultaten opgeleverd.

beschermde gebieden

Om de natuurkwaliteit van het landelijk gebied te verhogen wordt in delen van het land agrarisch natuurbeheer uitgevoerd (onderdeel van de EHS). De bedrijven met agrarisch natuurbeheer hebben een minder intensief grondgebruik dan de bedrijven zonder natuurbeheer [Bron: Natuurbalans 2006]. In andere beschermde gebieden, zoals de Vogelrichtlijngebieden, zijn de trends van de meeste soorten toenemend of stabiel. Er zijn ook nog soorten die een afname laten zien. De meeste Habitatrichtlijnsoorten zijn in de tweede helft van de 20e eeuw in Nederland afgenomen. Uit inventarisaties blijkt dat er nog het nodige moet gebeuren om de soorten in Nederland afdoende te beschermen [lit. 9].

Volgens de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland' moet de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in 2018 volledig zijn gerealiseerd. Bij een lineaire realisatie van gebieden met agrarisch natuurbeheer wordt de taakstelling in 2020 voor deze gebieden gehaald [lit. 8].

verdroging

De natuur heeft te maken met verdrogingsverschijnselen. De verdroging van natuurgebieden wordt voor naar schatting 60 % veroorzaakt door ontwatering en versnelde afwatering van landbouwgronden. In de jaren negentig is het verdroogde areaal afgenomen van 600.000 ha tot 490.000 ha in het jaar 2000. Deze reductie bleef echter achter bij de doelstelling [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Met het huidige tempo zal het doel om in 2010 het verdroogde areaal met 40 % te hebben verminderd, niet zijn gerealiseerd [lit. 3].

klimaatverandering

In Nederland wordt het de laatste jaren warmer. Er vestigen zich hier momenteel allerlei planten- en diersoorten uit warmere, zuidelijke streken. Ook verschuift het tijdstip van groeien en bloeien van planten en het broedseizoen van vogels. Dat zou gevolgen kunnen krijgen voor de broedvogelstand, vooral bij soorten die in Afrika overwinteren, waaronder de Bonte vliegenvanger [lit. 9].

vermesting en verzuring

Vermesting leidt tot afname van oligotrofe soorten en toename van enkele eutrofe soorten. Verzuring heeft de achteruitgang van korstmossen veroorzaakt en bijgedragen aan de achteruitgang van karakte-

ristieke plantensoorten in vennen. Dankzij gericht beleid is de hoeveelheid SO₂ inmiddels weer sterk gedaald [lit. 9].

versnippering

De versnippering door wegen vormt een belangrijke bedreiging voor de Nederlandse dassenpopulatie en de rietzanger geldt als voorbeeld van een soort die gevoelig is voor versnippering van zijn leefgebied [lit. 9].

4.2. Landschap

In de twintig in de Nota Ruimte aangewezen Nationale Landschappen, met kwaliteiten die internationaal zeldzaam of uniek zijn en nationaal kenmerkend, staan veel kernkwaliteiten onder druk door onder meer schaalvergroting en intensivering van de landbouw. In Europees verband is het mogelijk om dergelijke gebieden aan te duiden als probleemgebied. Nederland maakt beperkt en kritisch gebruik van deze aanduiding en heeft minder dan 10 % van het grondgebied als zodanig aangemerkt. Het betreft gebieden met specifieke belemmeringen, waar het handhaven van de landbouwactiviteiten noodzakelijk is voor onder meer het behoud van het milieu en de verzorging van het natuurlijk landschap [lit. 3].

Ongeveer 40 % van de agrariërs is tevens grondeigenaar, de rest van het landelijk gebied is in handen van anderen. Er zijn grondeigenaren die wachten op een toekomstige bestemmingswijziging voordat ze de grond verkopen. Vooral de bestemming bepaalt dus het toekomstige grondgebruik [lit. 8].

verandering in de openheid van het landschap

Sinds 1850 is de variatie in openheid van het Nederlandse landschap sterk veranderd. De oorzaken zijn toename van beplantingen en vooral uitbreiding van steden en dorpen. Daarentegen werden gebieden met veel houtwallen en andere opgaande begroeiing opener, doordat veel van deze kleine landschapselementen zijn verdwenen. Door deze ontwikkelingen is het halfopen landschap in omvang toegenomen. Naast glastuinbouw zijn boomkwekerijen en bloembollenteelt bedrijfstakken die in oppervlakte toenemen en het aanzien van het landschap sterk beïnvloeden [lit. 8].

4.3. Bodem en water

De milieubelasting vanuit de land- en tuinbouw loopt geleidelijk terug, maar blijft hoger dan in de meeste andere landen. De aanvoer van stikstof op landbouwgrond is tussen 1986 en 2004 met 32 % gedaald. De emissies van fosfaat en nitraat nemen sinds de jaren tachtig gestaag af, de uitstoot van ammoniak van de Nederlandse veestapel is in deze periode bijna gehalveerd [lit. 3].

De Wereld Gezondheidsorganisatie, de Europese Unie en de Nederlandse overheid hebben voor nitraat een waarde van 50 mg/l vastgesteld als maximaal toelaatbaar risico (MTR)waarde voor water voor de menselijke consumptie. De EU Nitraatrichtlijn gaat ervan uit dat de MTR-waarde moet gelden voor al het water dat een mogelijke bron is voor de drinkwatervoorziening. Het gevolg is dat ook het grondwater in Nederland aan deze MTR-waarde dient te voldoen. Onderdeel van de EU Nitraatrichtlijn is een beperking van de hoeveelheid toegediende stikstof via dierlijke mest tot 170 kg/ha [lit. 9].

belasting oppervlaktewater door de landbouw

De chemische kwaliteit van het oppervlaktewater is de afgelopen decennia sterk verbeterd, maar de bestaande nationale waterkwaliteitsdoelen worden in veel Nederlandse wateren niet gehaald [Milieubalans 2006]. Voor de nutriënten stikstof en fosfor is de bijdrage vanuit de landbouw aan de landelijke belasting in 2004 bijna 60 %; voor de zware metalen cadmium, zink, nikkel en lood oplopend van 15 tot 60 % [lit. 9].

belasting van het grondwater door de landbouw

Onder landbouw op zand en löss overschrijdt de nitraatconcentratie in het bovenste grondwater de norm (50 mg NO₃/l) frequent. In kleigebieden liggen de concentraties vaak rond of onder de norm. In veengebieden liggen de concentraties meestal ver onder de norm [lit. 9].

4.4. Lucht en Klimaat

Sinds 1995 is de broeikasgasemissies van de landbouwsector met bijna 20 % afgenomen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. De energie-efficiency² in de bloemeteelt en glastuinbouw is in 2003 verbeterd ten opzichte van 1980. De CO₂-emissie van de glastuinbouwsector is afgenomen [Nederlandse Plattelandsstrategie 2007-2013]. Een ander belangrijk aspect dat de luchtkwaliteit bepaalt, is de uitstoot van ammoniak. De ammoniakemissie uit de landbouw is in de periode 1980-2000 gedaald met 44 % [lit. 3].

Het aandeel duurzame energie in het totale Nederlandse energiegebruik is gestegen. De doelstelling om 5 % duurzame energie in 2010 te realiseren wordt waarschijnlijk echter niet gehaald. [lit. 3].

4.5. Culturele erfgoederen

De culturele en natuurlijke kwaliteiten laten zien hoe het Nederlandse landschap is ontstaan. De natuurlijke en cultuurhistorische kernkwaliteiten van het landschap zijn de afgelopen 15 jaar verder afgenomen, maar die afname gaat minder snel dan in de jaren daarvoor [Natuurbalans 2006]. Een belangrijke reden hiervoor is dat bij landinrichtingsprojecten en reconstructieplannen sinds de jaren negentig in toenemende mate rekening wordt gehouden met gevolgen voor het landschap [lit. 8].

4.6. Woon- en leefklimaat

Diverse aspecten bepalen het woon- en leefklimaat. Een van die aspecten is geur. De industrie, landbouw en verkeer kunnen bijvoorbeeld bronnen zijn van geur. Stankhinder is een belangrijke hinderfactor in de leefomgeving. Een ander aspect is lichthinder. Een overheersende uitstraling is thans die van de vele kassen, maar die uitstraling zal in de toekomst afnemen. Het ontbreken van de natuurlijke duisternis van de nacht wordt door velen negatief gewaardeerd [lit. 9].

functieverandering

Binnen de landbouw hebben zich de laatste vijftien jaar ontwikkelingen voorgedaan die de landschapskwaliteit beïnvloeden. In de vrijkomende bedrijfsgebouwen zijn nieuwe functies gecreëerd voor wonen en werken, elk met hun eigen uitstraling. Deze nieuwe functies trekken veelal meer verkeer aan, waardoor overlast kan ontstaan van verkeer en geluid en de verkeersveiligheid kan afnemen. Door een veranderend gebruik van boerderijen en de aanleg en uitbreiding van recreatievoorzieningen krijgt het platteland tevens een meer parkachtige karakter [lit. 8].

---

² Energie-efficiënte bedrijven en sectoren halen meer toegevoegde waarde uit dezelfde hoeveelheid energie.

5. MILIEUGEVOLGEN VAN HET POP2

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt f, *'de mogelijk aanzienlijke milieueffecten, bijvoorbeeld voor biodiversiteit, bevolking, gezondheid voor de mens, fauna, flora, bodem, water, lucht, klimaatfactoren, materiële goederen, cultureel erfgoed, met inbegrip van architectonische en archeologisch erfgoed, landschap en de wisselwerking tussen bovengenoemde elementen. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt g, de voorgenomen maatregelen om aanzienlijk negatieve gevolgen op het milieu van de uitvoering van het plan of programma te voorkomen, te beperken of zoveel mogelijk teniet te doen'*.

Voor nadere informatie over dit hoofdstuk wordt verwezen naar bijlage IV van deze SMB.

5.1. De mogelijk aanzienlijke milieugevolgen

Maatregel 111. Verwacht wordt, dat de maatregel **'Beroepsopleiding en voorlichting'** activiteiten ondersteunt, die leiden tot vermindering van emissies naar bodem en water, lucht, alsmede tot energiebesparing. Dit heeft weer gunstige effecten op de natuur, ook door grotere kansen op agrarisch natuurbeheer, op culturele erfgoederen en op het woon- en leefklimaat.

Maatregel 114. Verwacht wordt, dat de milieueffecten van de maatregel **'Gebruik adviesdiensten'** vergelijkbaar zijn met die van maatregel 111.

Maatregel 121. Verwacht wordt, dat **'Modernisering van landbouwbedrijven'** gunstige effecten heeft op verlaging van emissies naar bodem en water, naar lucht en klimaat en, specifiek bij de glastuinbouw, op energiebesparing en nuttig hergebruik van energie, waardoor ook reducties van emissies van broeikasgassen optreden en een afname van het aantal lichtgehinderden zal ontstaan. Dit heeft ook weer gunstige effecten op de natuur en het woon- en leefklimaat.

Maatregel 123. Verwacht wordt, dat een **'Verhoging van de toegevoegde waarden van land- en bosbouwproducten'** geen relevante effecten heeft op het milieu, behalve wellicht een geringe verbetering van de emissies naar de bodem, door vermindering van de reststromen.

Maatregel 124. Verwacht wordt, dat de ondersteunende maatregel **'Samenwerking bij innovatie'** positieve effecten heeft op het gebied van beperking van emissies naar bodem en water alsmede naar lucht en klimaat met als gevolg een verbetering van natuurwaarden, zoals een toename van het aantal oligotrofe soorten.

Maatregel 125. Maatregelen met betrekking tot de **'Infrastructuur voor de ontwikkeling/aanpassing van land- en bosbouw'** zijn in beginsel kleinschalig en mitigerend en passen altijd in een breder kader van veelal regionale en integrale projecten, die veelal zijn gericht op verbetering van natuur en milieu. Op zich kunnen de effecten van maatregel 125 positief of negatief zijn (afhankelijk van waar het precies om gaat), maar binnen de bredere context is het effect op de kwaliteit van het milieu per saldo altijd positief, waarbij tevens geldt dat aan de regelgeving op velerlei gebied moet worden voldaan. De effecten op natuur, landschap en culturele erfgoederen worden daarom neutraal gewaardeerd. Schaalvergroting zal er tevens toe leiden dat efficiëntere werkprocessen kunnen worden ingezet, waardoor emissies naar bodem, water en lucht kunnen afnemen. Op het woon- en leefklimaat worden geen effecten verwacht.

Maatregel 132. Verwacht wordt, dat **'Deelname van landbouwer aan voedselkwaliteitsregelingen'** grote positieve effecten heeft op de emissies naar bodem en water en naar lucht en klimaat, en daardoor ook op natuur en woon- en leefklimaat. De effecten op het landschap zijn gering. Effecten op culturele erfgoederen zijn niet aan de orde.

Maatregel 133. Verwacht wordt, dat ‘**Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering**’ de deelname aan voedselkwaliteitsregelingen (maatregel 132) ondersteunen. De effecten van maatregel 133 hebben daarom een positief effect op de effecten van een voedselkwaliteitsregeling.

Maatregel 212. Verwacht wordt, dat ‘**Betalingen aan boeren in handicapgebieden**’, in vergelijking met het niet ondersteunen van deze boeren, voor natuur en landschap alsmede voor met name het kwantitatieve waterbeheer grote positieve effecten hebben. Hiermee blijven bijvoorbeeld landschapselementen en wellicht ook culturele erfgoederen behouden of kunnen zelfs worden verbeterd. In veenweidegebieden wordt ook de luchtkwaliteit bevorderd. Op de overige thema’s heeft deze maatregel geen effect.

Maatregel 213. Als ‘**Betalingen in het kader van Natura 2000 en de Kaderrichtlijn Water**’ aan de orde komen, kan dat grote gunstige gevolgen hebben voor bodem en water en de natuur in de Natura-2000 gebieden.

Maatregel 214. Verwacht wordt, dat ‘**Agro-milieubetalingen**’ grote positieve effecten hebben op natuur, landschap en bodem en water. Het kan gaan om het in stand houden en vergroten van de weidevogelpopulatie, om toename van agrarisch natuurbeheer, vergroting van de biodiversiteit in landbouwgebieden, om differentiëring in het landschap door herontwikkeling van karakteristieke cultuurhistorische elementen met natuurgericht beheer en ruimtelijke arrangementen voor natuur en recreant, om extra vermindering van vermessing, om vermindering van het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en om het tegengaan van verdroging. Daardoor kan tevens het aantal geurgehinderden afnemen, zodat het woon- en leefklimaat verbetert.

Maatregel 216. Verwacht wordt, dat door ‘**Ondersteuning van niet-productieve investeringen**’ landschappelijke elementen kunnen worden hersteld of aangelegd, de waterhuishouding kan worden gewijzigd ten behoeve van de natuur en agrarisch natuurbeheer kan worden gestimuleerd. Deze maatregelen hebben daarom grote positieve effecten op natuur, landschap, water en culturele erfgoederen.

Maatregel 221. Verwacht wordt, dat een ‘**Eerste bebossing van landbouwgrond**’ positieve effecten heeft op natuur, op bodem en water en op lucht. Door toename van dergelijke landschapselementen zal het halfopen landschap toenemen, hetgeen een afname van het (zeer) open of kleinschalige landschap kan betekenen. Een indirect positief effect wordt bereikt voor het woon- en leefklimaat, doordat veel mensen bos positief beleven.

Maatregel 311. Verwacht wordt, dat ‘**Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten**’ leidt tot vermindering van emissies door de landbouw, maar dat vervangende bedrijven ook weer nieuwe emissies kunnen opleveren. Per saldo zullen de effecten niet van toepassing, dan wel neutraal zijn. Door de ingrepen kan het landschap iets ‘verrommelen’ door toevoeging van vreemde elementen die samenhangen met de functieverandering. Anderzijds, indien daardoor leegstand en verpaupering wordt voorkomen is dat weer positief. Per saldo worden de effecten op het landschap neutraal gewaardeerd. Op het woon- en leefklimaat wordt een negatief effect verondersteld door een mogelijke verkeerstoename.

Maatregel 312. Verwacht wordt, dat de ‘**Oprichting en ontwikkeling van micro-ondernemingen**’ ondersteunend werken op de effecten van maatregel 311 en derhalve per saldo niet van toepassing dan wel neutraal zijn, behalve voor het landschap en het woon- en leefklimaat (verkeerstoename).

Maatregel 313. ‘**Bevordering van toeristische activiteiten**’ kan op termijn een negatief effect hebben op het landschap. Er komen wegen en paden bij en het aantal elementen die daar oorspronkelijk niet voorkwamen, neemt toe. Ingrepen kunnen leiden tot negatieve effecten op culturele erfgoederen, maar bij een zorgvuldige planvorming en uitvoering is het effect neutraal. Op het woon en leefklimaat wordt per saldo een neutraal effect verwacht. Enerzijds krijgt de leefbaarheid een impuls, anderzijds kan de verkeersveiligheid afnemen. Overige effecten worden niet verwacht.

Maatregel 321. Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking hebben geen effecten op het milieu.

Maatregel 322. Verwacht wordt, dat **‘Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling’** positieve effecten heeft op het landschap, op sanering van hinder van luchtverontreiniging en op het woon- en leefklimaat. Veranderingen aan historische gebouwen en historische dorpskernen kunnen zowel positief als negatief uitwerken op de culturele erfgoederen.

Maatregel 323. Verwacht wordt, dat de **‘Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed’** positieve effecten heeft, als eerste op de culturele erfgoederen, maar daarnaast ook op de natuur (toename migratieroutes en mogelijkheden voor agrarisch natuurbeheer), het landschap (toename landschapselementen) en ook op bodem en water en woon- en leefmilieu.

Maatregel 341. Een **‘Verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering’** heeft geen milieueffecten verwerving van vakkundigheid, dynamisering en uitvoering.

Maatregelen 411, 412 en 413. Bij deze maatregelen in de sfeer van ondersteuning van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën om doelstelling assen 1, 2 en 3 te realiseren, van de uitvoering van samenwerkingsprojecten en van het beheer van plaatselijke groepen zijn milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.

Maatregel 421. Bij de **‘Uitvoering van transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten’** zijn directe milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een (indirecte) versterking van de effecten, zoals die bij de assen 1, 2 en 3 zijn opgenomen.

Maatregel 431. Bij de **‘Uitvoering van plaatselijke ontwikkelingsstrategieën’** zijn milieueffecten niet aan de orde. Hooguit gaat het om een versterking van de effecten in de assen 1, 2 en 3.

5.2. Samenvattend overzicht milieueffecten

In tabel 5.1. is, in aansluiting op tabel 1.2., een samenvattend overzicht opgenomen van de milieueffecten. Tevens is de omvang van de effecten kwalitatief gewaardeerd. Deze waardering is weergegeven in een vijfpuntsschaal, die loopt van zeer negatief (- -), via neutraal (0) tot zeer positief (++). Daarnaast is de tabel voorzien van arceringen om in één oogopslag duidelijk te maken waar de belangrijkste effecten worden verwacht. De tabel is als volgt te lezen:

- een aantal maatregelen heeft geen relatie met het milieu. Die zijn in de tabel niet aangegeven. Die maatregelen hebben ook geen milieueffect. Een aantal andere maatregelen hebben neutrale effecten (0). Hier is wél sprake van een milieueffect, maar die zijn gering en niet te kwalificeren als echt positief of echt negatief;
- indien de beoordeling donkergrijs is gearceerd en vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een ‘direct gevolg’ binnen het aangegeven milieuthema;
- indien de beoordeling lichtgrijs is gearceerd en niet vetgedrukt, bijvoorbeeld **+**, dan leidt de maatregel tot een ‘indirect gevolg³’ binnen het aangegeven milieuthema;
- indien de beoordeling is aangegeven tussen haakjes, bijvoorbeeld (+), dan gaat het om een ‘ondersteunende maatregel⁴’.

³ Onder een ‘indirect effect’ wordt verstaan een effect van een optredend ‘direct effect’. Bijvoorbeeld: een direct effect op de luchtkwaliteit kan een indirect effect hebben op het woon- en leefklimaat.

⁴ Onder een ‘ondersteunende maatregel’ wordt verstaan een maatregel die op zich geen milieueffecten heeft, maar die een maatregel die dat wél heeft, ondersteunt. Bijvoorbeeld maatregelen in de organisatorische of facilitaire sfeer.

Tabel 5.1. Samenvattend overzicht mogelijk aanzienlijke gevolgen van het POP-2

Nr.	Maatregel	EUR x10 ⁶						Woon- en leefklimaat
			Natuur	Landschap	Bodem en water	Lucht en klimaat	Culturele erfgoederen	
111	Beroepsopleiding en voorlichting	39	(+)		(+)	(+)		(+)
114	Gebruik adviesdiensten	14	(+)		(+)	(+)		(+)
121	Modernisering landbouwbedrijven	77	+		+	+		+
123	Verhoging toegevoegde waarde land/bosbouwproducten	4			+			
124	Samenwerking bij innovatie	20	(+)		(+)	(+)		
125	Infrastructuur voor de ontwikkeling / aanpassing van land- en	160	0	0	+	+	0	
132	Deelname door landbouwers aan voedselkwaliteitsregelingen	4	+	0	++	++		+
133	Activiteiten op het gebied van voorlichting en afzetbevordering.	1,5	(+)	(0)	(+)	(+)		(+)
212	Betalingen aan boeren in handicapoebieden	55	++	++	++	+	+	
213	Betalingen in het kader van Natura 2000 en KRW:	pm	p		pm			
214	Agro-milieubetalingen	412	++	++	++	+	+	+
216	Ondersteuning van niet-productieve investeringen	327	++	++	++		+	
221	Eerste bebossing van landbouwgrond	19	+	0	+	+		+
311	Diversificatie naar niet-agrarische activiteiten	28	0	0	0	0	0	-
312	Oprichting en ontwikkeling micro-ondernemingen	25	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(-)
313	Bevordering toeristische activiteiten	95		-			0	0
321	Basisvoorzieningen voor de plattelandseconomie en –bevolking	42						
322	Dorpsvernieuwing en –ontwikkeling	36		+		+	+/-	++
323	Instandhouding en opwaardering van het landelijk erfgoed	57	+	+	+		++	+
341	Verwerving vakkundigheid, dynamisering en uitvoering	7						
411	Maatregelen		Leader-maatregelen kunnen zowel positieve als negatieve milieueffecten hebben. Het zijn maatregelen, die overeenkomen met de doelstellingen van de assen 1, 2 en 3 en die vanuit de lokale niveaus worden geïnitieerd.					
/2/3								
421	Uitvoering transnationale en interterritoriale samenwerkingsprojecten							
431	Beheer plaatselijke ontwikkelingsstrategieën							

¹ Het totaal van Europese en Nederlandse publieke uitgaven (volgens de maatregelfiches in het concept POP-2 van 9 november 2006).

5.3. Voorgenomen mitigerende en compenserende maatregelen

Duurzame ontwikkeling is een leidend beginsel in het Nederlandse plattelandsbeleid. Het POP-2 wordt onder andere ingezet om de doelen van biodiversiteit, duurzaam waterbeheer en klimaat te helpen bereiken. Verschillende maatregelen uit As 2 zijn specifiek op de aanpak van deze thema's gericht. Echter, niet alleen de maatregelen van As 2 zullen bijdragen aan de verbetering van de kwaliteit van milieu, natuur en landschap, ook in de overige assen is de inzet de maatregelen te laten bijdragen aan de verhoging van de duurzaamheid van de plattelandsontwikkeling.

De maatregelen scoren dan ook (nagenoeg) alle positief. De enige negatieve bijverschijnselen zijn een gevolg van de functieveranderingen die het platteland ondergaat in de richting van diversificatie naar niet-agrarische activiteiten. Daarbij kan enige 'verrommeling' van het landschap optreden, almede een (relatief geringe) verkeerstoename. Deze bijverschijnselen zijn in dit hoofdstuk negatief gewaardeerd. Hierbij zijn drie opmerkingen te maken. Op de eerste plaats dienen alle ontwikkelingen minimaal te voldoen aan de wet- en regelgeving, die zulke ontwikkelingen aan regels bindt. Op de tweede plaats kunnen zulke effecten, door lokale maatregelen in de sfeer van planvorming, ontwerp en vergunningverlening, tot een minimum worden beperkt. Tenslotte moeten de ontwikkelingen worden vergeleken met het niet-uitvoeren van de stimuleringsmaatregelen. In dat laatste geval zouden de negatieve effecten op natuur, landschap en milieu veel groter kunnen zijn door mogelijke verpaupering en gebrek aan beheer en onderhoud. Bij de beoordeling van de maatregelen zou dit in het oog moeten worden gehouden.

6. LEEMTEN IN KENNIS EN MONITORING

In dit hoofdstuk staat, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt h, *'een schets van de redenen voor de selectie van de onderzochte alternatieven en een beschrijving van de wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd, met inbegrip van de moeilijkheden die bij het verzamelen van de vereiste informatie zijn ondervonden (zoals technische tekortkomingen of ontbrekende kennis)*'. In dit hoofdstuk staat ook, overeenkomstig de Richtlijn 2001/42/EG, punt i, *'een beschrijving van de voorgenomen monitoringsmaatregelen overeenkomstig artikel 10'*

6.1. Redenen voor de selectie van de alternatieven

In het POP-2 zijn geen alternatieven onderscheiden. In deze SMB zijn dan ook geen alternatieven geselecteerd.

6.2. Wijze waarop de beoordeling is uitgevoerd

proces

De beoordeling is uitgevoerd aan de hand van:

- een bestudering van het Programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP) 2 2007-2013, versie 9 november 2006, met name van bijlage 4, de Maatregelfiches. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage I van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 2;
- een inventarisatie van het relevante beleidskader, zowel wat betreft de legitimering van het POP-2 als het randvoorwaardelijk beleidskader. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage II van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 3;
- een inventarisatie op hoofdlijnen van het milieu in Nederland, met inbegrip van de indicatoren die voor de monitoring daarvan worden gehanteerd. Die inventarisatie is gerapporteerd in bijlage III van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 4;
- een analyse van de mogelijke effecten van de POP-2 maatregelen op de onderscheiden milieuthema's. De bevindingen zijn gerapporteerd in bijlage IV van deze SMB en samengevat in hoofdstuk 5.

methode

De mogelijke milieueffecten zijn geanalyseerd door iedere POP-maatregel te 'vertalen' in fysieke ingrepen, die effecten kunnen hebben op het milieu. De bepaling van de milieueffecten is mede gebaseerd op enkele ingreep-effectschema's en waar mogelijk gespecificeerd aan de hand van aangetroffen milieu-indicatoren. Het verband tussen de ingrepen en de indicatoren was in de meeste gevallen kwalitatief te bepalen. Een nadere kwantificering bleek echter niet mogelijk, ten eerste omdat er geen verband kon worden gelegd tussen de maatregelen en de omvang van de ingrepen, waardoor de omvang van de ingrepen derhalve niet bekend zijn, ten tweede omdat er geen causaal verband is aangetroffen tussen de ingrepen en de milieu-indicatoren. In alle gevallen werden de milieu-indicatoren niet alleen beïnvloed door de landbouw, maar door meerdere factoren. De verhouding daartussen is niet bekend.

begeleiding

Het onderzoek is begeleid door een begeleidingsgroep, bestaande uit:

- ir. H.M. Brugging;
- drs. S.P. Groen;
- ing. T.L.J. Janssen;
- ir. H. Liefijn;
- ir. M.M. Mensink;
- ir. P.T. Voskuil (voorzitter).

6.3. Moeilijkheden bij het verzamelen van de vereiste informatie

Het Nederlandse plattelandsbeleid is neergelegd in een aantal nota's. De hoofdlijnen in brede zijn door kabinet en Kamer in 2004 vastgesteld in de nota 'Agenda voor een Vitaal Platteland'. In 2005 heeft de regering de visienota 'Kiezen voor Landbouw' uitgebracht, met het oog op de ontwikkelingen in de toe-

komst. In augustus 2006 verscheen de nota 'Nederlandse Plattelandsstrategie' [lit. 3], waarin de prioriteiten voor de inzet van de middelen uit het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling voor de periode 2007-2013 zijn beschreven. Deze nota is richtinggevend voor het POP-2. Een moeilijkheid bij de inventarisatie van de beleidsvoornemens was, dat de genoemde nota's op hoofdlijnen op elkaar aansluiten, maar qua tekst soms een ontwikkeling hebben doorgemaakt. Dat maakt de teksten, zeker voor niet direct betrokkenen, soms minder doorzichtig.

Deze SMB dient de milieueffecten van het betrokken plan of programma te vermelden. In het algemeen worden die effecten bepaald volgens de lijn 'maatregelen – ingrepen – effecten'. In het concept POP-2 zijn de ingrepen het meest helder beschreven in de maatregelfiches, die daarin zijn opgenomen als bijlage 4. De hoofdtekst van het POP-2 is meer gericht op de motivering van de gemaakte keuzen in relatie tot Europese en nationale strategieën (hoofdstuk 4) en op hetgeen met de maatregelen wordt beoogd (hoofdstuk 5), dan op een uitwerking van de maatregelen en de ingrepen. De effectbepaling is dus meer gebaseerd op bijlage 4 van het POP-2 dan op de hoofdtekst van het POP-2.

Geconstateerd is, dat het Nederlandse plattelandsbeleid voor 6 à 7 % wordt gerealiseerd via het POP-2 maatregelenpakket. Het overige deel wordt gefinancierd uit het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG), de Provinciale Meerjarenprogramma's (PMJP's) en uit nationale budgetten buiten het ILG om. Een beschrijving van de samenhang tussen deze pakketten is echter niet gevonden. Dat maakt de beoordeling van de POP-2 maatregelen (sec) lastig. Met name over maatregel 125 en over maatregelen in as 3 zijn daarom afzonderlijke discussies gevoerd. Daar is geconstateerd, dat de effecten van de maatregelen (sec) soms negatief kunnen zijn, maar altijd in het licht moeten worden geplaatst van de autonome ontwikkelingen en de positieve effecten van landinrichtingsmaatregelen, die mede zijn gericht op een verbetering van natuur en landschap.

In de verschillende beleidsdocumenten wordt de nadruk gelegd op de samenhang tussen de doelstellingen van het landbouwbeleid en op het natuur- en milieubeleid (biodiversiteit, water, klimaat), waarin de realisering van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en Natura 2000 belangrijke elementen zijn. Ondanks deze beleidsuitspraken zijn in het POP-2 (nog) geen maatregelen uitgewerkt. Dit zal gebeuren 'wanneer meer zicht is ontstaan op de te nemen maatregelen in de Natura 2000 gebieden. Hetzelfde geldt voor de Kaderrichtlijn Water' [lit 4, pag 66]. Het POP-budget vanuit Brussel staat vast. Wanneer wordt besloten maatregel 213 in te voegen, vindt er een verschuiving van budget naar deze maatregel plaats, ten koste van andere maatregelen. Ook nationaal zal er dan budget tegenover gezet moeten worden.

6.4. Voorgenomen monitoringsmaatregelen

Bij de beschrijving van de bestaande milieusituatie en de bepaling van de mogelijke milieueffecten van de POP-2 maatregelen is aangesloten op de in de literatuur aangetroffen milieuindicatoren. Deze worden door verschillende onderzoeksinstituten al geruime tijd gemonitord, mede met het oog op de bepaling van de effecten van de agrarische sector. Door deze monitoring 'gewoon' te continueren kunnen derhalve ook de effecten van de agrarische sector blijvend worden gevolgd. De milieuindicatoren zijn:

natuur

- dagvlinders   in: open graslanden in veenweidegebieden
- weidevogels   open bouwlanden in zeekelegebieden
- nematoden   halfopen gebieden op de hogere zandgronden
- broedvogels   in Vogelrichtlijngebieden
- planten;

daarnaast ook:

- agrarische bedrijven met agrarisch natuurbeheer;
- oppervlakte verdroogd areaal;
- aantal oligotrofe/eutrofe planten- en diersoorten.

landschap

- verandering oppervlakte open landschappen;
- verandering oppervlakte kleinschalige landschappen;
- verandering oppervlakte agrarisch gebied;
- verandering gebruik agrarisch gebied.

bodem en water

- nutriënten(balansen, -overschotten);
- ammoniak(balansen, -overschotten);
- chemische gewasbestrijdingsmiddelen;
- zware metalen;
- zure regen.

lucht en klimaat

- aandeel duurzame energie;
- productie van hernieuwbare energie uit de landbouw en bosbouw;
- distikstofoxide;
- kooldioxide;
- ammoniak;
- methaan.

culturele erfgoederen

- aardkundige waarden;
- landschapselementen en –patronen;
- herkenbaarheid ontginningsgeschiedenis;
- cultuurhistorische elementen
- archeologische elementen.

woon- en leefklimaat

- % geurghinderden door de landbouw;
- verandering oppervlak donker gebied;
- aantal verkeersongevallen op het platteland.

7. LITERATUUR

Met betrekking tot het landbouwbeleid:

[1] Agenda voor een vitaal platteland - visie : inspelen op veranderingen / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004.

[2] Agenda voor een vitaal platteland : meerjarenprogramma 2007-2013 : samen werken / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). Gezamenlijk programma met de Ministeries VROM, V&W en OC&W.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), 2006.

[3] Nederlandse plattelandsstrategie 2007-2013 / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006.

[4] Programmadocument Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP)-2 2007-2013 voor Nederland / Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (Concept d.d. 9 november 2006).

Den Haag: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2006.

Met betrekking tot de SMB-regelgeving:

[5] Richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's / Europees Parlement en Raad van de Europese Unie.

PE-CONS 3619/3/01 REV 3. Publicatieblad Nr. L 197 (21/07/2001) p. 30-37. Staat bekend als: Europese richtlijn voor Strategische Milieubeoordeling.

[S.I.] : [s.n.], 2001.

[6] Draft guidelines for Ex ante Evaluation. Directorate General for Agriculture and Rural Development, february 2005. Rural Development 2007-2013. Common Monitoring and Evaluation Framework.

Met betrekking tot de milieusituatie:

[7] Milieubalans 2006 / Milieu- en Natuurplanbureau.

Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau, 2006.

[8] Natuurbalans 2006 / Milieu- en Natuurplanbureau.

Bilthoven: Milieu- en Natuurplanbureau, 2006.

[9] Milieu & Natuurcompendium. <http://www.mnp.nl/mnc/index-nl.html>.

[10] Land- en tuinbouwcijfers 2006 / Landbouw-Economisch Instituut (LEI-DLO) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Den Haag: LEI-DLO ; Voorburg : CBS, 2006.